

Erkan Çakıcı, Kırgız Kültüründe Tabu, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2025, 418 s.

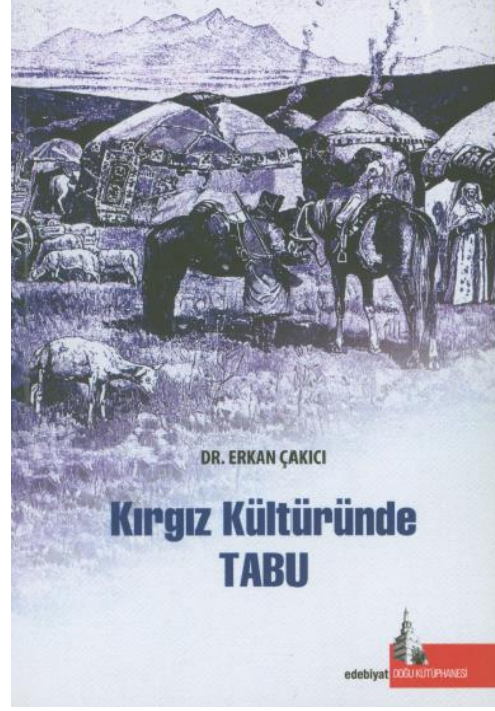
[Kitap İncelemesi/ Book Review]

*Semiha İÇLİ**

Geliş Tarihi: 02.11.2025

Kabul Tarihi:01.12.2025

Kırgız halk kültürü, Orta Asya Türk topluluklarının en zengin geleneksel kültürel miraslarından birisidir. Bu kültürün dikkat çekici unsurlarından biri de tabu kavramıdır. Kırgızların yaşam biçimi, toplumsal ilişkileri ve düşünce yapısını oluşturan tabular, toplumun kutsal saydığı, dokunulmaz kabul ettiği veya kesinlikle yasakladığı söz ve davranış kalıplarını belirler. Dr. Erkan Çakıcı'nın Kırgız Kültüründe Tabu adlı eseri, bu konuyu hem halkbilimsel hem de dilbilimsel açıdan ele alan kapsamlı bir çalışmadır. Eser, tabu kavramının sosyolojik, kültürel ve psikolojik yönlerini ele alması sayesinde Kırgız kültüründeki kutsal yasakların ne işe yaradığını anlayabilmek için ipuçları vermektedir. Dr. Çakıcı'ya göre tabular sadece yasak değildir; aynı zamanda toplumsal düzenin devamını sağlayan unsurlardır.

Eserin yazarı olan Dr. Erkan Çakıcı, 1981 doğumludur. 2006 yılında Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünden mezun olmuş, 2015 yılında Dumlupınar Üniversitesi'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. 2023 yılında da Hacettepe Üniversitesi Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı'nda doktora yapmıştır. 2018 yılından itibaren Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Yazarın akademik birikimi ve bölgeye hâkimiyeti, eserin teorik derinliğini ve saha verilerinin güvenilirliğini artırmaktadır. Çalışma, tabu olgusunu edebî belgeler üzerinden ele almakta, böylece tabu kavramının kültürel sistemlerdeki yeri ve işlevine dair yeni bakış açıları sunmaktadır. Dr. Çakıcı, Kırgız kültüründeki tabu konusunu üç ana bölüm ve alt başlıklarla detaylı bir şekilde ele almıştır.

1. İçerik Özeti ve Yapısal Analiz

Dr. Çakıcı, eserinde konuyu üç bölümde ele almış ve bunları birbiriyle bağlantılı olarak incelemiştir: Teorik kısım, somut kültürel göstergeler ve bugünün kültürel güvenlik meseleleri.

1.1. Birinci Bölüm: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Kitabın ilk kısmında (sayfa 23-162), "tabu" kavramı farklı bilim dallarının ortak noktalarından hareketle incelenmiştir. Dr. Çakıcı, totemizm, kutsallık ve toplumsal hukuk gibi kavramların tabuyla ne kadar iç içe olduğunu aktarmaktadır. Çalışmada; Frazer,

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, e-posta: semihaclici5@gmail.com
Orcid: 0009-0001-8882-3049*

Malinowski, Levi-Strauss ve hatta Weber gibi pek çok Batılı sosyal bilimcinin yaklaşımları büyük bir dikkatle analiz edilmiş olup yazar, tabuyu toplumdaki karmaşayı engelleyen bir denge unsuru olarak yorumlamıştır.

Bu bağlamda, "Tabu ve Totemizm" başlığı altında, totemik unsurların kültürel kodları nasıl taşıdığı ve yasaklama sisteminin toplumu bir arada tuttuğu fikri metin boyunca açık biçimde örneklerle desteklenmiştir. Ayrıca eski Türk inançlarındaki "kutsallık" karşılığı olan "kut" kavramı ile tabu arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Yazar özellikle, Kırgız kültüründe manevi gücün nasıl algılandığını ve bu algının davranışları nasıl belirlediğini açıklamıştır.

Bölümün metodolojik altyapısını oluşturan "Tabu ve Memorat" alt başlığında ise tabusal yasakların sadece kuru kurallardan ibaret olmadığını, aksine, bireylerin yaşadığı korku hikâyeleri (memoratlar) sayesinde bu yasakların hafızada yaşatılarak nesilden nesile aktarıldığı beyan edilmektedir.

1.2. İkinci Bölüm: Uygulamalar ve İnançlar

Eserin en hacimli kısmı ve Kırgız kültürüne dair en somut bilgilerin olduğu bu bölüm, yazarın gerçekleştirdiği saha çalışmalarını kapsamaktadır.

Dr. Çakıcı, "Kırgız Türkçesinde Tabu ve Örtmece" başlığı altında, dildeki tabusal kaçınmaların (örn.; ölüm, korkulan hayvan adları veya akraba isimleri) nasıl bir örtülü konuşma (evfemizm) sistemi oluşturduğunu incelemiştir. Bu dil hassasiyeti, Kırgızların saygı, nezaket ve korku ekseninde şekillenen düşünce yapısının dışı vurumudur. Manas Destanı'nın yer aladığı kısımda ise destanın kutsal görülmesi ve Manasçıların kutsal ruhlarla yönlendirildiğine dair inancın geleneği nasıl yaşattığı vurgulanmıştır.

Doğum, düğün ve ölüm gibi "geçiş dönemleri"nin incelendiği bu bölümde, yazarın elde ettiği saha verilerinin en zengin örneklerini içermektedir. Doğumda, Albastı'dan korunmak için beşiğe bıçak gibi demir ya da kurt dişi gibi eşyalar konulması, eski Türk inancındaki demir kültü ve koruyucu ruhlara olan güçlü inancın devamı olarak değerlendirilmektedir.

Evlenme ve düğün uygulamalarında, Tergöö (gelinin büyük akrabalarının adını anmaması) ve zorla kız kaçırma (ala kaçuu) sırasında kızın evin eşiğinden çıkmaması için üzerine yemin edilerek yapılan lanetleme (kargış) ritüeli, tabu ile geleneksel hukuk arasındaki gerilimi çok net bir şekilde göstermektedir.

Ölüm âdetlerinde ise cenaze sonrası aş toyu verilmesi, kemiklerin kutsallığı ve atalar ruhu (arbak) inancının cenaze geleneklerini belirlemesi, kültürel devamlılığın izlerini en açık şekilde yansıtmaktadır. Yine bu bölümün sınırları içerisinde yer alan "Halk Hekimliği, Şifacılık ve Bakışılık Geleneği" başlığı altında, hastalıkların cin, kötü ruh veya tabu yasağına uymamaktan kaynaklandığı algısı ve tütsüleme (alaslama) gibi arındırıcı ritüellerin nasıl sürdürüldüğüne dair bilgiler yer almaktadır.

1.3. Üçüncü Bölüm: "Kaos" ve "Düzen": Günümüzün Sorunları Karşısında Kırgız Kültürü

Bu bölümde yazar, önceki bölümlerde elde ettiği verileri günümüzle ilişkilendirmiştir. Dr. Çakıcı, tabuların çiğnenmesinin bir zamanlar toplumun dağılması anlamına geldiği düşüncesiyle Kırgız kültürünün Sovyet dönemi baskıları ve küreselleşmenin getirdiği erime tehditlerini ilişkilendirmektedir. Yazar, kültürel mirası korumayı sadece duygusal bir hatırlayış olarak değil, "kültürel güvenlik" ve ekonomik kalkınmanın olmazsa olmaz bir temeli olarak görmekte, Türk Dünyası Uygulamalı Halkbilimi Enstitüsü gibi somut tekliflerle, kültürü pasif bir miras olmaktan çıkarıp aktif bir kalkınma aracına dönüştürme zorunluluğunu savunmaktadır.

2. Eleştirel Değerlendirme ve Katkılar

Dr. Çakıcı'nın Kırgız Kültüründe Tabu adlı eseri, sunduğu kuramsal derinlik ve zengin saha araştırmalarıyla Türk halkbilimi literatürüne önemli katkılar sağlamaktadır. Eser, bu alanda uzmanlaşmak isteyen araştırmacılar ve akademisyenler için bir başvuru kaynağıdır.

3. Eserin Akademik Katkıları ve Güçlü Yönleri

Bütüncül ve Katmanlı Yaklaşım: Eser, tabu gibi tek boyutlu algılanabilecek bir olguyu, dinî inançların (Şamanizm, İslamiyet), toplumsal hukukun (töre) ve dilsel pratiklerin (örtmece, tergöö) kesişim noktasında, bütüncül bir yaklaşımla incelenmiştir. Kırgız Türklerinin kültürel kodlarının karmaşık yapısını başarıyla çözümleyebilmektedir.

Memoraların Toplumsal İşlevi ve Gücü: Geleneksel kültürde memoraların (korku anıları), tabuların neden-sonuç ilişkisini kolektif bilince yerleştirme ve böylece toplumsal normları pekiştirme görevini nasıl üstlendiği, saha verileriyle ikna edici bir şekilde gösterilmiştir.

Güncel ve Uygulamalı Boyut: Dr. Çakıcı, eleştirel folkloristik yaklaşımını kullanarak kültürel değişme, kültürel güvenlik ve küreselleşmenin yol açtığı yıkıcı etkiler gibi güncel tehditlere karşı kültürün bir direnç kaynağı olabileceği tezini savunur. Bu, akademik bir çalışmanın sınırlarını aşarak politika yapım sürecine katkı sunma vizyonunu taşır.

Dr. Erkan Çakıcı'nın Kırgız Kültüründe Tabu adlı eseri, Kırgız kültürel yaşamının temeli olan tabuları incelemek için hem halkbilimi yöntemlerini hem de günümüz sosyal bilimlerin yaklaşımlarını birleştiren ilk sayılabilecek bir çalışmadır. Kitapta tabu, kaos ile düzen arasındaki hassas denge üzerinden yorumlanmakta ve kültürel mirasımızı korumanın bir milletin varlığını ve gelecekteki başarısını sürdürmesi için ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, Türk halkbilimi, etnoloji ve sosyal antropoloji gibi alanlarda çalışan lisansüstü öğrencileri için sadece bir başvuru kaynağı değil, aynı zamanda kültürel güvenlik stratejileri geliştirmek isteyen kurumlar için de kullanışlı bir rehber misyonuna sahiptir. Kitaptaki Türk Dünyası Uygulamalı Halkbilimi Enstitüsü önerisi, kültürel mirası koruma ve bunu ekonomik kalkınmaya dâhil etme yönündeki geleceğe dönük vizyonu destekleyen, bilimsel temelli somut bir adımdır.

Kaynakça

Çakıcı, Erkan (2025). *Kırgız Kültüründe Tabu*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.